

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИКО-ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

МАТЕРІАЛИ

**ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ
«ЗАПОРІЗЬКИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ
ФОРУМ - 2023»**

23-24 листопада 2023 року

Запоріжжя – 2023

ФАРМАЦІЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ПЕРЕОРІЄНТАЦІЯ ЛОГІСТИКИ, НОВІ ОПЦІЇ, МІГРАЦІЯ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

І. В. Бушуєва¹, Н.О. Ткаченко²

^{1,2}Запорізький державний медико-фармацевтичний університет (Запоріжжя)
valery999@ukr.net¹, tkachenkonat2@gmail.com²

Масштабна фаза війни зупинила зростання українського фармацевтичного ринку, який щороку збільшувався на 10–12%. Замість звиклого зросту, за даними Proxima Research, загальний обсяг продажів у гривневому вираженні за вісім місяців 2022 року скоротився на 5%. У роздрібному сегменті ще у січні та лютому 2022 року споживання ліків зростало у грошах на 31 і 45% відповідно, а вже у березні скоротилось на 11%. Через інфляцію станом на початок жовтня темпи зниження за цим показником уповільнились до 9% порівняно з минулим роком. Натомість у натуральному вираженні обсяги продажу зменшились на 30%.

Втім, українська фарма продовжує розвиток і не зупиняє нові проекти. Як змінився фармацевтичний ринок, як долають труднощі та відновлюються його ключові гравці та що відбувається в галузі впродовж восьми місяців від початку повномасштабного вторгнення, з'ясував Mind.

У перші дні війни попит на лікарські засоби зріс більш ніж удвічі: в умовах невизначеності люди формували собі запас (зокрема, пацієнти із хронічними захворюваннями), а волонтери скуповували медикаменти за запитами. З початку березня обсяги продажів почали знижуватись і з середини місяця стали від'ємними. Якщо говорити за категоріями ліків, то попит підвищився на знеболювальні та неврологічні препарати, кардіопротектори, протизапальні та протиревматичні засоби. На сталому рівні зберігається споживання медикаментів для лікування хронічних захворювань. Значно зменшився попит на СХП- ДД, вітаміни, засоби профілактики, антиковідні препарати, через що в аптеках сформувався надлишковий запас (оверсток). Українці почали купувати лише найнеобхідніше, щоб зекономити.

Після 24 лютого відбувся зсув у бік споживання вітчизняних препаратів, бо вони мають нижчу ціну за імпортні аналоги. За даними Proxima Research, наразі в упаковках 65% ринку займають українські компанії, які випускають 61% ліків з Національного переліку лікарських засобів. У грошовому вираженні з 64% лідирують іноземні виробники, бо їхня продукція представлена у більш дорогому сегменті.

Наразі в Україні працює понад 100 заводів, які виготовляють ліки. Попри війну фармвиробники не лише вистояли, а й наростили довоєнні обсяги та допомагають армії, лікарням і волонтерам. Так, «Фармак» і «Дарниця», підприємства яких розташовані в Києві, поновили роботу цехів на 100%. «Фармак» призупинив роботу з 24 лютого, але через знищення окупантами центрального складу в Київській області, де зберігалась уся готова продукція і упаковка на 1,5 млрд грн, у компанії виникла потреба відновити асортимент. Тому вже 8–9 березня підприємство запрацювало. Виробництво «Дарниці» не припиняло роботу навіть у перші дні війни (компанія ще у січні–лютому підготувала запас сировини). У березні підприємству вдалося виготовити лікарських засобів на 60% від довоєнного рівня, а в квітні – на 100%.

Вирішальну роль в тому, що компанія продовжила працювати, коли ворог був на підступах до Києва, відіграли розпочаті «Дарницею» ще задовго до війни процеси автоматизації та диджиталізації. Завдяки цьому офісних працівників було швидко переведено на віддалену роботу, оскільки значна кількість проектів працює автоматично й у цифровому форматі. Досє лікарських засобів зберігаються у «хмарі», застосовується система управління персоналом SMART HCM із використанням штучного інтелекту, впроваджено сучасну систему візуалізації звітності та систему електронного документообігу, а склад було повністю роботизовано ще з 2007 року.

ФФ «Артеріум» випускає продукцію на потужностях заводів «Київмедпрепарат» і «Галичфарм». Завод у Києві призупинив роботу до середини березня задля безпеки працівників, але цехи у Львові продовжували працювати. Seo-організатори ФФ «Фармак» розповіли, що в першу чергу взялися виготовляти лікарські засоби, які були необхідні населенню та армії: знеболювальні, кровоспинні, наркози, препарати, які використовуються під час невідкладної госпіталізації, та медикаменти для лікування хронічних захворювань. «Дарниця», своєю чергою, у співробітництві з Міністерством охорони здоров'я (МОЗ) та РНБО зареєструвала в квітні препарат для захисту населення від радіації – «Калію йодид-125-Дарниця». З першої виготовленої партії компанія безкоштовно передала на потреби МОЗ 5,25 млн доз цього препарату (на суму в 66 млн грн). Загалом на сьогодні підприємство виготовило понад 12 млн доз калію йодиду.

За останні п'ять років експорт лікарських засобів з України збільшився на 64%, однак війна зупинила зростання за цим показником. «Обсяг експорту скоротився через логістичні труднощі. «Дарниця», як і раніше, експортує в 14 країн світу: Європи, Середнього Сходу та Східної Азії. До війни щорічний приріст експорту компанії становив приблизно 30%». «Фармак» до війни продавав до понад 50 країн світу 25–30% виготовленої продукції. Після втрати складу в березні і до червня практично всі виробничі потужності компанія віддала під потреби внутрішнього ринку. Тому очікувано відбулося падіння експорту: за січень–серпень 2022 РОКУ порівняно з аналогічним періодом 2021 року він скоротився на 11%. Зараз «Фармак» продає продукцію до понад 35 країн світу. З 24 лютого компанія припинила відвантаження ліків у білорусь та ліквідує там представництво. Офіс у рф компанія закрила ще в 2014 році.

Три найбільші гравці сегменту дистрибуції фармпродукції – компанії «БадМ», «Оптіма-Фарм» і «Вента ЛТД» – ділять між собою майже 92% обсягів постачання до аптечних закладів. За даними Proxima Research, у липні частка «Оптіма-Фарм» становила 45,5%, у «БадМ» було 39,3%, а у «Венти ЛТД» – 6,8%. Головними труднощами для дистриб'юторів стали блокування і втрата складів через бойові дії, нестача співробітників, проблеми з логістикою, велика дебіторська заборгованість та закриття або руйнування значної кількості аптек (19%).

Аналітичний відділ маркетингу та реклами «Венти ЛТД» надав інформацію, що з початком війни через споживчу інфляцію ціни на лікарські препарати у середньому з лютого до вересня зросли на 25%. «Тобто було підвищення цін від 10 до 50%». Основною проблемою в компанії називають дебіторську заборгованість. «Після закінчення бойових дій буде проведено аудит та визначено збитки щодо неповерненої дебіторської заборгованості та списання за міжнародними стандартами фінансової звітності», – зазначила представниця дистриб'ютора.

До повномасштабного вторгнення в Україні налічувалось близько 21 000 аптек. З 24 лютого, за підрахунками Proxima Research, з них зачинилось 19%. Основні причини – руйнування торгових точок, окупація територій, на яких вони знаходились, та міграція працівників (провізори виїхали в безпечні регіони).

Найбільше точок з продажу ліків закрилось у Луганській, Донецькій, Херсонській, Запорізькій, Миколаївській, Харківській, Сумській, Чернігівській та Київській областях.

У АНЦ повідомили, «Якщо поррахувати тільки товар з втрачених аптек, то сума збитків – понад 200 млн грн. Це без урахування обладнання, меблів, приміщень тощо. За сім місяців війни втрачено приблизно 20% бізнесу за товарообігом».

Отже, загальна картина показує, що фармацевтичний ринок вистояв і попри негаразди продовжує працювати в кризових умовах, забезпечуючи армію та цивільне населення ліками, налагоджуючи нову складну логістику та вирішуючи ще з десятків описаних вище проблем. Залишитися на плаву галузі допомогли попередня ретельна підготовка до песимістичного сценарію після появи повідомлень іноземної розвідки, систематично великі інвестиції у власне виробництво і логістику (що скоротило залежність від імпорту), попит на продукцію у воєнний час та, за свідченнями виробників, – професійність їхніх команд.